

ORTAOKULDA OKUTULAN DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERS KİTAPLARININ ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

THE EVALUATION OF RELIGIOUS CULTURE AND MORAL KNOWLEDGE COURSE
BOOKS IN SECONDARY SCHOOL ACCORDING TO TEACHER'S OPINIONS

ZEKİ ÇAKAN

BİLİM UZMANI, MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
SCIENTIST, MINISTRY OF PUBLIC EDUCATION

ceko.tml@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-6808-232X>

TUNCAY KARATEKE

DOÇ.DR., FIRAT ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ DİN EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
ASSISTANT PROFESSOR, FIRAT UNIVERSITY FACULTY OF THEOLOGY DEPARTMENT OF
RELIGION EDUCATION

tkarateke@firat.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-0061-1405>

<http://dx.doi.org/10.46353/k7auifd.908188>

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types
Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received
1 Nisan / April 2021

Kabul Tarihi / Accepted
23 Haziran / June 2021

Yayın Tarihi / Published
Haziran / June 2021

Yayın Sezonu / Pub Date Season
Haziran / June

Atıf / Cite as

Çakan, Zeki – Karateke, Tuncay, "Ortaokulda Okutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi [The Evaluation of Religious Culture and Moral Knowledge Course Books in Secondary School According to Teacher's Opinions]". Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi - Journal of the Faculty of Theology 8/1 (Haziran/June 2021): 393-415.

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyright © Published by Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi - Kilis 7 Aralık University, Faculty of Theology, Kilis, 79000 Turkey. All rights reserved.
For Permissions

ilahiyatdergisif@kilis.edu.tr

ORTAOKULDA OKUTULAN DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERS KİTAPLARININ ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ**

Öz

Ülkemizde okullarda en çok kullanılan materyallerin başında ders kitabı gelmektedir. Bundan dolayı eğitim-öğretim faaliyetleri esnasında ders kitaplarının önemli bir yeri vardır. Öğrencilere okutulacak ders kitapları dikkatli bir şekilde hazırlanmalı ve düzenlenmelidir. Ders kitapları öğretim programlarının soyut hedeflerinin somut yansımaları olduğu gibi, sınıf içi öğretim faaliyetlerini önemli oranda etkileyen ve yönlendiren bir öğretim aracı olarak da karşımıza çıkmaktadır. Bu yönüyle eğitim araç ve materyalleri içerisinde önemli bir yere sahip olan ders kitaplarının uygun nitelik ve kalitede olması gerekir. Ders kitaplarının birçok önemli özelliği vardır, bunlardan en önemlisi öğrenciler için tasarlanmış olmalarıdır. Ayrıca öğrencilere bilgi vermek, bu bilgileri tekrarlamak, bilgiler arasındaki ilişkiyi açıklamak ve pekiştirmek ders kitaplarının önemli özellikleri arasındadır. Ülkemizde son yıllarda öğrenme-öğretme sürecinde konu kazanımlarının öğrencilere basit ve hızlı bir şekilde kazandırılması için farklı öğretim materyalleri kullanılmaya başlanmışsa da ders kitapları bir öğretim materyali olarak önemini korumaya devam etmektedirler. Ders kitaplarının bir öğretim materyali olarak önemini korumasını sağlayan çeşitli nedenler bulunmaktadır. En fazla başvurulan materyal olmaları, kitapların eğitim programındaki amaç, içerik ve etkinliklere uygun bilgilere sırasıyla yer vermeleri ve öğretmenin ders süresini daha verimli geçirmesine imkân tanınması bu nedenler arasında sayılabilmektedir. Bu materyaller bilginin özünü içermesi, öğrencilerin değerlendirilmesinde pay sahibi olması ve öğrencilere anlatılanların her zaman tekrar etme imkânı tanıma yönüyle de oldukça önemlidirler. Ayrıca ders kitabının dayanıklı ve sağlam olması, fazla ağır olmadığından taşınmasının kolay olması ve pratik olması da önemini arttırmaktadır. Ders kitaplarının eğitim ve öğretim faaliyetlerindeki öneminden hareketle bu çalışmanın konusu ortaokullarda okutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) ders kitapları olarak belirlenmiştir. 2018 yılında uygulamaya konulan yeni DKAB öğretim programıyla beraber DKAB ders kitapları da bu müfredat çerçevesinde yenilenmiştir. Bu çalışmada, 2019-2020 eğitim-öğretim yılında yeni programa göre hazırlanan ve Kamu Ortaokullarında okutulan DKAB ders kitaplarının; biçimsel, görsel, yazılı içerik, öğrenci etkinlikleri ile ayrıca hazırlık çalışmaları ve değerlendirme soruları yönünden incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla işin merkezinde bulunan 63 DKAB öğretmeni ile yüz yüze görüşülerek 5, 6, 7 ve 8. sınıflarda okutulan DKAB ders kitapları; Mili Eğitimin genel amaçları, okulun amaçları ve DKAB dersinin özel amaçları doğrultusunda kapsamlı bir şekilde işlenmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu nitel veriler 2019-2020 eğitim-öğretim yılında Diyarbakır il merkezindeki farklı ortaokullarda görev yapan ve ölçüt örneklem seçimi yoluyla belirlenen 63 DKAB öğretmeni ile yürütülen yarı yapılandırılmış mülakatlarla elde edilmiştir. Araştırmada verilerin çözümlenmesi, içerik analizi yöntemi ile yapılmıştır. Öğretmen görüşlerinden ortaya çıkan sonuçlardan bazıları şöyle sıralanabilir: “Ortaokul DKAB ders kitapları biçimsel yönden incelendiğinde kapak fotoğraflarının içerikle bağlantılı olduğu, yazı şekli ve

* Bu çalışma 2021 yılında Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne sunulan “Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir. Bu çalışma Fırat Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulunda No:41/12/26.12.2019 karar ile onaylanmıştır.

** Yazarlar eşit oranda katkı payına sahiptirler. Yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması söz konusu değildir.

puntolarının öğrenci seviyelerine uygun olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca kitapların iç görüntüsünün öğrencilerin ilgilerini çekmede ve öğrencilerde merak uyandırmada genel olarak başarılı oldukları ifade edilmiştir. Ortaokul DKAB ders kitaplarında geçen üniteye hazırlık çalışmaları sorularının ünitenin tümünü kapsadığı, öğrencilerin seviyelerine uygun olduğu ve öğrencileri araştırmaya sevk ettiği ifade edilmiştir”. Değerlendirme sorularının sayı yönünden az olduğu, sorulan soruların da çoğunun bilgiye dayandığı, bundan dolayı da hem soru sayısının artırılması gerektiği hem de öğrencilerin zihinsel becerilerini geliştirecek çeşitli soru tarzlarına yer verilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Araştırmada elde edilen sonuçlara dayalı olarak uygulayıcılara ve araştırmacılara yönelik önerilerde bulunulmuştur. Bu araştırmanın sonucunda elde edilen bulgular, Ortaokulda okutulan DKAB ders kitaplarının var olan durumunun ortaya konması, eksikliklerinin belirlenmesi ve geliştirilmesi yönünde önerilerin belirtilmesi bakımından önemlidir. Araştırma bulguları, ders kitaplarının hazırlanmasında ve bundan sonra bu alanda yapılacak olan çalışmalara veri sağlayacak nitelikte olması bakımından da önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Ders Materyali, Ortaokul, Ders Kitabı, Ders Öğretmenleri

THE EVALUATION OF RELIGIOUS CULTURE AND MORAL KNOWLEDGE COURSE BOOKS IN SECONDARY SCHOOL ACCORDING TO TEACHER'S OPINIONS

Abstract

Textbook is one of the most used materials in our country in schools. Therefore textbooks have an important place during educational activities. Textbooks that will be taught to students should be carefully prepared and organized. As well as being a concrete reflection of the abstract goals of the curriculum, textbooks appear as a teaching tool that significantly affects and directs classroom teaching activities. In this respect, textbooks, which have an important place in educational tools and materials, should be of appropriate standard and quality. Textbooks have many important features, the most important of which is that they are designed for students. In addition, providing information to students, repeating this information, explaining and reinforcing the relationship between information are among the important features of the textbooks. Although different teaching materials have been used in our country in recent years in order to provide students with simple and fast subject acquisitions in the learning-teaching process, textbooks continue to maintain their importance as a teaching material. There are several reasons why textbooks maintain their importance as a teaching material. The fact that they are the most frequently used material, that the books include information in accordance with the purpose, content and activities in the education program, and that they allow the teacher to spend the lesson time more efficiently can be counted among these reasons. These materials are also very important in that they contain the essence of the information, have a share in the evaluation of the students, and allow the students to repeat what they have been told. In addition, the fact that the textbook is durable and robust, it is easy to carry and practical because it is not too heavy increases its importance. Considering the importance of textbooks in education and training activities, the subject of this study has been determined as Religious Culture and Moral Knowledge Textbooks used in secondary schools. Along with the new curriculum put into practice in 2018, DKAB textbooks were also renewed within the framework of this curriculum. In this study, the textbooks on Religious Culture and Moral Knowledge prepared according to the new program in the 2019-2020 academic year and taught in Public Secondary Schools, it's aimed to be examined

in terms of formal, visual, written content, student activities. It was also aimed to be examined in terms of preparatory studies and evaluation questions. For this purpose, the RCaM textbooks used in 5th, 6th, 7th and 8th grades were extensively examined in line with the aims of the general objectives of National Education, the school and the specific objectives of the Religious Culture and Moral Knowledge course by meeting face to face with 63 RCaM teachers who are at the center of the work. Qualitative research method was used in the study. The qualitative data of the study were obtained from the semi-structured interviews conducted with 63 Religious Culture and Moral Knowledge teachers who worked in different secondary schools in Diyarbakır city center in the 2019-2020 academic year and were determined through criterion sample selection. The analysis of the data in the research was done by content analysis method. Some of the results that emerged from the teachers' views can be listed as follows: "When the middle school RCaM textbooks were examined formally, it was stated that the cover photos were related to the content and the writing style and font size were appropriate for the student levels. In addition, it was stated that the internal images of the books are generally successful in attracting students' attention and arousing curiosity in students. It has been stated that the questions of the unit preparation studies in the secondary school RCM textbooks cover the whole unit, are appropriate for the students' levels, and encourage the students to research ". It was also stated that the evaluation questions were less in number, and most of the questions asked were based on information so the number of questions should be increased and various question styles should be included to improve students' mental skills. Based on the results obtained in the study, suggestions were made to the practitioners and researchers. The findings obtained as a result of this research are important in terms of revealing the current situation of the RCaM textbooks taught in secondary school, determining the deficiencies and indicating the suggestions for improvement. The research findings will also be important in terms of providing data for the preparation of textbooks and for future studies in this field.

Keywords: Religious Education, Course Material, Secondary School, Textbook, Course Teachers

GİRİŞ

Eğitim, genel olarak bireyde davranış değişikliği meydana getirme süreci olarak tanımlanır.¹ Davranış değişikliği oluşturma süreci kasıtlı kültürleme yoluyla yapılmaktadır. Başka bir ifadeyle bireye istenilen davranışların bir program çerçevesinde aktarılmasıdır. Eğitim, kasıtlı kültürleme yoluyla bireyde davranış değişikliği süreci işlevini yerine getirirken bireyi de kültürleme sürecine dâhil etmekte ve bunu da eğitim programları yoluyla yapmaktadır. Eğitim programlarının kapsamında tüm öğrenme etkinlikleri bir plan ve program çerçevesinde yapılır. Planlı ve programlı bir eğitim çalışmasının en önemli ve yol gösterici araçlarından biri de ders kitaplarıdır.²

¹ Selahattin Ertürk, *Eğitimde Program Geliştirme* (Ankara, Edge Akademi, 6. Basım, 2013), 21.

² Özcan Demirel-Kasım Kiroğlu, "Eğitim ve ders kitapları", *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*, ed. Özcan Demirel-Kasım Kiroğlu (Ankara: Pegem Akademi, 2008), 2.

Genelinde kitaplar özelinde ise ders kitapları insanoğlunun eğitiminin gerçekleştirilmesinde ve insanlığın kalıcı bellek oluşturmada önemli bir rol oynamıştır. Kitap, toplumların tarihini okumaya ve onları anlamaya olanak sağlamıştır. Yazının geliştirilip günlük yaşamda yaygın bir şekilde kullanılmasıyla serüveni başlayan kitap, değişik aşamalardan geçerek bugünkü şeklini almıştır. Türk eğitim sisteminde de kitap ve ders kitaplarının eskilere dayandığı yadsınamayacak bir gerçektir. Kaşgarlı Mahmud'un Divan-ı Lügat-i Türk adlı eseri ilk ders kitaplarından biri olarak değerlendirilebilir. Karahanlılar döneminde başlayıp Selçuklu ve Osmanlılar döneminde önemli gelişmeler kat eden ders kitapları, Tanzimat dönemine girilmesiyle beraber bugünkü şeklini yavaş yavaş almaya başlamıştır.³

Ülkemizde son yıllarda öğrenme-öğretme sürecinde konu kazanımlarının öğrencilere en basit ve hızlı bir şekilde kazandırılması için çok farklı öğretim materyalleri kullanılmaya başlanmasına rağmen ders kitapları bir öğretim materyali olarak öğrenme-öğretme sürecinde hala önemini korumaktadır. Ders kitaplarının bir öğretim materyali olarak bu denli önemli olmasının çeşitli nedenleri vardır. Bunlar; eğitim sürecinde en fazla başvuru materyal olması, eğitim programındaki amaç, içerik ve etkinliklere uygun bilgilerin sırasıyla yer alması, öğretmenin enerjisini daha kaliteli kullanmasına ve ders süresini daha verimli geçirmesine imkân tanınması, bilginin özünü içerdiğinden öğrencilerin değerlendirilmesinde merkezi bir öneme sahip olması, öğrencilere öğretmenin anlattıklarını istediği zaman ve istediği yerde tekrar etme imkânı tanınmasıdır. Ayrıca ders kitabının dayanıklı ve sağlam olması, fazla ağır olmadığından taşınmasının kolay olması ve fazla yer işgal etmediğinden pratik olması da ders kitabının önemini artıran etkenlerdir.⁴

Ders kitaplarının bilimsel içerik, görsel tasarım, dil ve anlatım, ölçme ve değerlendirme gibi bölümlerinin nitelik ve verimliliğini artırmak için tasarımcı, psikolog, eğitimci, konu alanı uzmanı, dil uzmanı ve ölçme-değerlendirme uzmanı gibi uzmanların birlikte çalışması gerekir. Eğer uzman kişilerce ciddi bir ekip kurulmazsa hatalarla dolu, öğrencinin ilgi ve dikkatini çekemeyen kitaplar ortaya çıkacaktır.⁵

Ülkemizde %72,64 oranıyla, her ders için en çok kullanılan materyal olduğu tespit edilen⁶ ders kitaplarına önemli görevler düşmektedir. Bir der-

³ Mehmet Baştürk, "Ders kitaplarının tarihçesi", Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi, ed. Özcan Demirel-Kasım Kiroğlu (Ankara: Pegem Akademi, 2008), 31.

⁴ Cemal Tosun vd., *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 4-8* (Ankara: Nobel yayınları, 1. Baskı 2001), 19-20.

⁵ Demirel-Kiroğlu, "Eğitim ve Ders Kitapları", 7-8.

⁶ Serdal Seven, *İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Hakkında Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri* (Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2001).

sin öğrenciye aktarılmasında büyük öneme sahip olan ders kitaplarının en güçlü kullanıcısı öğretmenlerdir. Bunun için öğretmenlerin ders kitapları hakkındaki görüş ve önerilerini bilmek, bu önerilere göre eksiklikleri gidermek, farklı düşünceler varsa basılı materyalleri buna göre düzenleyip geliştirmek ve kaliteyi daha da artırmak için önemlidir. İlgili literatüre baktığımızda, farklı derslerin kitaplarına ilişkin öğretmen görüşlerinin alındığı çalışmalar bulunmakla birlikte,⁷ DKAB ders kitaplarına ilişkin 2018 öncesi kısmen çalışmalar varken⁸, 2018 sonrası yeni program çerçevesinde hazırlanan kitaplarla ilgili üç çalışmaya⁹ rastlanmıştır. Fakat bu üç çalışmadan sadece birinde DKAB ders kitapları inceleme konusu yapılmıştır. Dolayısıyla bu araştırmada DKAB öğretmenlerinin ortaokul DKAB ders kitapları ile ilgili görüşleri nelerdir? sorusuna cevap aranmıştır.

Bu temel problemten hareketle aşağıdaki alt problemlere yanıt aranmaya çalışılmıştır.

Ders kitabının biçimsel özellikleri hakkında DKAB öğretmenlerinin görüşleri nelerdir?

Ders kitabının görsel tasarımı hakkında DKAB öğretmenlerinin görüşleri nelerdir?

Ders kitabında geçen hazırlık çalışmaları hakkında DKAB öğretmenlerinin görüşleri nelerdir?

Ders kitabının yazılı içeriği hakkında DKAB öğretmenlerinin görüşleri nelerdir?

Ders kitabında geçen öğrenci etkinlikleri hakkında DKAB öğretmenlerinin görüşleri nelerdir?

Ders kitabında geçen değerlendirme soruları hakkında DKAB öğretmenlerinin görüşleri nelerdir?

Bu araştırmanın sonucunda elde edilen bulgular, ortaokullarda okutu-

⁷ Halil İbrahim Sarıca, *6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi* (Tokat: Gaziosman Paşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019).; Mustafa Necati Uzun, *Beşinci Sınıf Fen Bilimleri Dersi Fen ve Mühendislik Uygulamaları Ünitesinin Öğretmen Görüşleri Açısından Değerlendirilmesi* (Samsun: 19 Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019).; Vehbi Şara, *Güncellenen Sosyal Bilgiler Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi* (Ağrı: İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019).

⁸ Kamil Şahin, *İDKAB Ders ve Öğretmen Kılavuz Kitaplarının Ders Kitabı İnceleme Kriterlerine Göre Değerlendirilmesi* (Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans tezi, 2010).; Gökhan Turhan, *İDKAB Ders Etkinliklerinin Öğretmenlere Göre Değerlendirilmesi* (Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans tezi, 2009).; Mehmet Sait Gündüz, *Şafii DKAB Öğretmenleri Açısından İDKAB Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi (Batman ili örneği)* (Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans tezi, 2013).

⁹ Sedat Avcı, *Ortaöğretim DKAB Öğretim Programına Yönelik Öğretmen Görüşleri* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019).; Arzu Bozkurt, *Ortaokul (5 ve 8. Sınıf) Öğrencilerinin DKAB Dersine Karşı Görüşlerinin Değerlendirilmesi* (Kilis: 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek lisans tezi, 2018).; Abdulkemir Tutmaz, *Ortaokul DKAB Ders Kitaplarının Öğrencilerin Gelişim Düzeylerine Uygunluğu (5. ve 8. Sınıflar)* (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020).

lan DKAB ders kitaplarının var olan durumunun ortaya konması, eksikliklerinin belirlenmesi ve geliştirilmesi yönünde önerilerin belirtilmesi bakımından önemlidir. Araştırma bulguları, ders kitaplarının hazırlanmasında ve bundan sonra bu alanda yapılacak olan çalışmalara veri sağlayacak nitelikte olması bakımından da önem taşıyacaktır. 2018 yılında uygulamaya konulan yeni DKAB öğretim programından sonra DKAB ders kitapları da bu program çerçevesinde yenilenmiştir. Bu çalışma ile yeni programa göre hazırlanmış olan ortaokul DKAB ders kitapları öğretmen görüşlerine göre ilk defa araştırma konusu olacağından ayrıca önem arz edecektir.

1. YÖNTEM

1.1. Araştırmanın Modeli

Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma; doküman analizi, görüşme ve gözlem gibi veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algı ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir şekilde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin takip edildiği araştırma olarak açıklanabilir.¹⁰ Araştırmanın deseni ise durum çalışmasıdır. Durum çalışması, araştırılan olguyu kendi sınırları içinde inceleyen, olgu ve içinde bulunduğu ortam arasındaki çerçevenin kesin hatlarla belirgin olmadığı ve birden fazla kanıt veya veri kaynağının var olduğu durumlarda kullanılan bir araştırma desendir.¹¹

Araştırmada, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından 18.04.2019 tarihli ve 8 sayılı (ekli listenin 78. Sırasında) kurul kararı ile 2019-2020 eğitim öğretim yılı için ders kitabı olarak kabul edilen; 5. sınıflar için Lisans Yayıncılık, 6. sınıflar için Dörtel Yayıncılık, 7. Sınıflar için FCM Yayıncılık, 8. Sınıflar için de Nev Kitap Yayıncılık tarafından basılmış olan DKAB ders kitapları esas alınmıştır.

1.2. Çalışma Grubu

Araştırmada örneklem seçimi, amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemine göre yapılmıştır. Ölçüt örnekleme yönteminde temel unsur önceden araştırmacı tarafından belirlenmiş ölçütleri karşılayan tüm durumların çalışılmasıdır. Bu ölçütler araştırmacı tarafından oluşturulabildiği gibi önceden de hazırlanmış bir ölçüt listesi kullanılarak belirlenebilir.¹² Araştırmada örnekleme oluşturan 63 DKAB öğretmenin araştırılmaya katılabilmesi için araştırmacı tarafından belirlenen ölçütler şu şekildedir:

¹⁰ Ali Yıldırım-Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Seçkin yayıncılık, 2016), 41.

¹¹ Yıldırım-Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 289.

¹² Yıldırım-Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 122.

1. Bu araştırmada, 2019-2020 eğitim-öğretim yılı Diyarbakır İl Milli Eğitim Müdürlüklerine bağlı ortaokullarda görev yapan DKAB öğretmenleri dikkate alınmıştır.

2. Bu araştırmaya katılan DKAB öğretmenlerinin 2019-2020 eğitim-öğretim yılı itibarıyla ilkokul 5., 6., 7., ve 8. Sınıfların derslerini yürütmüş olmaları gerekmektedir.

Bu araştırmanın çalışma grubunu 2019-2020 eğitim öğretim yılında Diyarbakır İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı kamu ortaokullarında görev yapan DKAB öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırma, Diyarbakır il merkezinde bulunan 29 ortaokulda görev yapan 63 DKAB öğretmeni ile gerçekleştirilmiştir.

Tablo 1: Araştırmaya katılan Öğretmenlere İlişkin Tablo

Sınıf	Cinsiyet		Hizmet Yılı			Eğitim Durumu		TOPLAM
	Erkek	Kadın	1-5 yıl	6-10 yıl	11 ve yıl üzeri	Lisans	Yüksek Lisans	
5.sınıf	8	7	7	5	3	14	1	15
6.sınıf	11	5	8	3	5	16	-	16
7.Sınıf	10	5	6	7	2	14	1	15
8.sınıf	11	6	8	7	2	15	2	17
Toplam	40	23	29	22	12	59	4	63

Araştırmaya katılan öğretmenlere ilişkin tablo incelendiğinde, çalışma grubunda yer alan öğretmenlerin 40'ı erkek 23'ü kadındır. Öğretmenlerin hizmet süresine göre dağılımı şöyledir: 1-5 yıl arası 29 kişi, 6- 10 yıl arası 22 kişi, 11 yıl ve üzeri ise 12 kişidir. 4 öğretmen de yüksek lisans yapmıştır. Bulguların sunumunda öğretmenler Ö1, Ö2, Ö3....Ö15 şeklinde kodlamalarla verilmiştir. Kadın öğretmenler için "KÖ", erkek öğretmenler için "EÖ" kodu kullanılmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin sınıf kademelerine göre dağılımı ve bu öğretmenlere ilişkin bilgiler şu şekildedir:

Tablo 2: 5. Sınıf DKAB Ders Kitabını Değerlendirme Grubundaki Öğretmenler

Katılımcı Kodu	Hizmet Süresi	Eğitim Durumu
KÖ1	1-5 yıl	Lisans
KÖ2	6-10 yıl	Lisans
KÖ3	1-5 yıl	Lisans
KÖ4	1-5 yıl	Lisans
KÖ5	6-10 yıl	Yüksek Lisans
KÖ6	11 yıl ve üzeri	Lisans

KÖ7	1-5 yıl	Lisans
EÖ8	6-10 yıl	Lisans
EÖ9	1-5 yıl	Lisans
EÖ10	11 yıl ve üzeri	Lisans
EÖ11	1-5 yıl	Lisans
EÖ12	1-5 yıl	Lisans
EÖ13	6-10 yıl	Lisans
EÖ14	6-10 yıl	Lisans
EÖ15	11 yıl ve üzeri	Lisans

5. Sınıf DKAB ders kitabı değerlendirme grubundaki öğretmenlerin yedisi kadın sekizi erkektir. Öğretmenlerin hizmet süresine göre dağılımı şöyledir: 1-5 yıl arası 7 kişi, 6- 10 yıl arası 5 kişi, 11 yıl ve üzeri ise 3 kişidir. 1 öğretmen de yüksek lisans yapmıştır.

Tablo 3: 6. Sınıf DKAB Ders Kitabını Değerlendirme Grubundaki Öğretmenler

Katılımcı Kodu	Hizmet Süresi	Eğitim Durumu
KÖ1	6-10 yıl	Lisans
KÖ2	1-5 yıl	Lisans
KÖ3	1-5 yıl	Lisans
KÖ4	11 yıl ve üzeri	Lisans
KÖ5	1-5 yıl	Lisans
EÖ6	11 yıl ve üzeri	Lisans
EÖ7	1-5 yıl	Lisans
EÖ8	11 yıl ve üzeri	Lisans
EÖ9	1-5 yıl	Lisans
EÖ10	1-5 yıl	Lisans
EÖ11	6-10 yıl	Lisans
EÖ12	11 yıl ve üzeri	Lisans
EÖ13	1-5 yıl	Lisans
EÖ14	6-10 yıl	Lisans
EÖ15	11 yıl ve üzeri	Lisans
EÖ16	1-5 yıl	Lisans

6. Sınıf DKAB ders kitabı değerlendirme grubundaki öğretmenlerin beşi kadın on biri erkektir. Öğretmenlerin hizmet süresine göre dağılımı şöyledir: 1-5 yıl arası 8 kişi, 6- 10 yıl arası 3 kişi, 11 yıl ve üzeri ise 5 kişidir.

Tablo 4: 7. Sınıf DKAB Ders Kitabını Değerlendirme Grubundaki Öğretmenler

Katılımcı Kodu	Hizmet Süresi	Eğitim Durumu
KÖ1	1-5yıl	Lisans
KÖ2	6-10 yıl	Lisans
KÖ3	6-10 yıl	Lisans
KÖ4	1-5 yıl	Lisans
KÖ5	1-5 yıl	Lisans
EÖ6	6-10 yıl	Lisans
EÖ7	6-10 yıl	Lisans
EÖ8	1-5 yıl	Lisans
EÖ9	11 yıl ve üzeri	Lisans
EÖ10	6-10 yıl	Lisans
EÖ11	6-10 yıl	Lisans
EÖ12	11 yıl ve üzeri	Lisans
EÖ13	1-5 yıl	Yüksek Lisans
EÖ14	6-10 yıl	Lisans
EÖ15	1-5 yıl	Lisans

7. Sınıf DKAB ders kitabı değerlendirme grubundaki öğretmenlerin beşi kadın onu erkektir. Öğretmenlerin hizmet süresine göre dağılımı şöyledir: 1-5 yıl arası 6 kişi, 6- 10 yıl arası 7 kişi, 11 yıl ve üzeri ise 2 kişidir. 1 öğretmen de yüksek lisans yapmıştır.

Tablo 5: 8. Sınıf DKAB Ders Kitabını Değerlendirme Grubundaki Öğretmenler

Katılımcı Kodu	Hizmet Süresi	Eğitim Durumu
KÖ1	6-10 yıl	Lisans
KÖ2	1-5 yıl	Lisans
KÖ3	1-5 yıl	Lisans
KÖ4	6-10 yıl	Yüksek Lisans
KÖ5	1-5 yıl	Lisans
KÖ6	6-10 yıl	Lisans
EÖ7	1-5 yıl	Lisans
EÖ8	6-10 yıl	Lisans
EÖ9	1-5 yıl	Lisans
EÖ10	11 yıl ve üzeri	Lisans
EÖ11	1-5 yıl	Lisans
EÖ12	6-10 yıl	Lisans
EÖ13	1-5 yıl	Yüksek Lisans
EÖ14	11 yıl ve üzeri	Lisans
EÖ15	1-5 yıl	Lisans
EÖ16	6-10 yıl	Lisans
EÖ17	6-10 yıl	Lisans

8. Sınıf DKAB ders kitabı değerlendirme grubundaki öğretmenlerin altısı kadın 11 erkektir. Öğretmenlerin hizmet süresine göre dağılımı şöyledir: 1-5 yıl arası 8 kişi, 6- 10 yıl arası yedi kişi, 11 yıl ve üzeri ise 2 kişidir. 2 öğretmen de yüksek lisans yapmıştır.

1.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma verilerini elde etmek için yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Bu yöntemde, önceden yapılan ve ne tür soruların ne şekilde sorulup, hangi verilerin toplanacağını en ayrıntılı biçimde saptayan, görüşme planının aynen uygulandığı bir görüşmedir.¹³ Çalışmada altı adet yarı yapılandırılmış soru kullanılmıştır. Çalışmanın genel çerçevesiyle ilgili Fırat Üniversitesi'nden etik onayı alınmıştır.¹⁴ Etik onayı alındıktan sonra çalışmanın yapıldığı il olan Diyarbakır Milli Eğitim Müdürlüğü'nden¹⁵ gerekli izinler alınmıştır. Bu izinle birlikte okullara gidilerek okul idaresine gerekli bilgiler aktarılmış ve DKAB öğretmenleriyle böyle bir çalışma yapmak için idarenin de izni alınmıştır. Okulda ulaşılabilen DKAB öğretmenlerine çalışmayla ilgili bilgiler araştırmacı tarafından bizzat aktararak çalışmaya gönüllü olarak katılıp katılmayacakları sorulmuştur. Ortaokul DKAB ders kitapları hakkında öğretmenlerin genel değerlendirmelerini belirlemek amacıyla hazırlanan mülakat sorularının kapsam geçerliliği iki uzmanın görüşüne başvurularak belirlenmiştir. Çalışmanın mülakatları toplam 63 öğretmenle gerçekleştirilmiştir. Mülakat sorularında genel olarak kitabın: “biçimsel özellik, görseller, öğrenci etkinlikleri, hazırlık çalışmaları, yazılı içerik ve değerlendirme soruları” kısımlarıyla ilgili durumlar belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma sonuçlarının benzer ortamlara aktarılabilirliği anlamına gelen dış güvenilirliği¹⁶ sağlamak için öğretmenlerin görüşleri gerekli yerlerde “tırnak” içinde ifadeler değiştirilmeden verilmiştir.

Nitel araştırmalarda temelde iki çeşit veri analizi bulunmaktadır. Bunlardan biri betimsel bir diğeri ise içerik analizidir. Betimsel analize ek olarak metinde “neden ve nasıl” sorularına yanıt aranırken kullanılan içerik analizinde, metindeki kavramların belirlenmesi önemli bir adımdır. İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır.¹⁷ Bu araştırmada da araştırma sorularıyla elde edilen veriler içerik analizine tabi tutulmuştur.

¹³ Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (Ankara: Nobel yayınları, 2015), 167.

¹⁴ Etik Kurul Kararı: 41/12/26.12.2019

¹⁵ Sayı: 30769799-44-E6342566

¹⁶ Yıldırım-Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 270.

¹⁷ Yıldırım-Şimşek, *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*, 222, 242; Şener Büyükoztürk vd., *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2012), 242.

2. BULGULAR

2.1. 5. Sınıf DKAB Ders Kitabına Yönelik Bulgular

Bu kısımda 5. sınıf DKAB ders kitabı öğretmen görüşleri çerçevesinde incelenmiştir. Bu amaçla 15 öğretmen ile gerçekleştirilen mülakat görüşmelerine ilişkin veriler Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6: 5. Sınıf DKAB Ders Kitabına İlişkin Öğretmen Görüşleri

	Bıçım	Görseller	Hazırlık çalışmaları	Yazılı içerik	Öğrenci etkinlikleri	Değerlendirme soruları
İyi	11	5	11	3	-	8
Geliştirilmeli	4	10	4	12	15	7

Kitabın biçimsel yönüyle ilgili sorulan soruya öğretmenlerin çoğu (n=11) ders kitabının biçimsel özelliğinin genel olarak “iyi” olarak değerlendirirken, bir kısmı ise (n=4) kitabın biçimsel yönden eksiklerinin olduğunu belirtmiştir. Bu konuda olumlu görüş belirten KÖ7, görüşünü “*Biçimsel yönden kitap öğrencilere hitap edecek şekilde düzenlenmiştir. Kitabın kapağı, sayfa biçimi, yazı boyutu gibi özelliklerinde bir sıkıntı olduğunu düşünmüyorum.*” şeklinde ifade etmiştir.

Ders kitabında kullanılan görsellere yönelik sorulan soruya öğretmenlerin büyük bir kısmı (n=10) görsellerin çeşitli açılardan (kullanılan görsel sayısı, görsellerin konu amacına hizmet etmemesi, görsellerin öğrenci seviyesine hitap etmemesi) eksik olduğunu söylemişlerdir. Öğretmenlerden bazıları da (n=5) görsellerin yeterli ve yerinde olduğunu dile getirmişlerdir. Bu konuda EÖ10, “*Görsellerin sayı olarak yeterli olduğunu düşünüyorum. Kullanışlılık açısından da öğrencilere hitap ettiğini düşünüyorum ve faydalı buluyorum.*” görüşünü belirtmiştir. Kullanılan fotoğrafların özelliklerine ilişkin eleştiri getiren EÖ8 düşüncesini şu şekilde ifade etmiştir:

Kitabın bazı yerlerinde bayan fotoğrafları kullanılmış. Bu bayanlardan başı açık olanlar daha güzel ve şık gözükürken, kapalı olanlar ise daha çirkin görünüyor. Bence bu doğru değil. Çünkü kız öğrencilerimiz bu fotoğrafı gördüğünde bilinçaltına başı açık olan bayanların daha güzel, kapalıların ise çirkin olduğu şeklinde bir algı oluşacaktır. Bundan dolayı ders kitaplarında fotoğraflar koyulurken bu tür detaylara dikkat etseler çok sevinirim.

Ünite başı hazırlık çalışmaları ile ilgili öğretmenlerin çoğunluğu (n=11) genel anlamda olumlu görüş belirtirken, bazı öğretmenler (n=4) ise hazırlık çalışmalarının eksik yönlerinin olduğunu savunmuşlardır. Konuyla ilgili olumlu görüş belirten KÖ2, “*Hazırlık çalışmaları başarılı bir şekilde hazırlanmış, herhangi bir sorun görmüyorum. Öğrencileri üniteye hazırlama konusunda gayet iyi.*” şeklinde düşüncesini ifade etmiştir.

Yazılı içerik ile ilgili öğretmenlerin büyük çoğunluğu (n=12) yazılı içeriğin değişik yönlerden (açıklayıcı olmama, öğrencilerin seviyesine uygun olmama, metin uzunluklarının makul olmaması, örnek olay ve hikâyelere yer vermeme, ayet meallerinin anlaşılır olmaması, kullanılan kavramların çocukların seviyesine uygun olmaması) geliştirilmesi gerektiğini savunurken, bir kısmı ise (n=3) yazılı içeriğin yeterli olduğunu ifade etmiştir. Bu konuyla ilgili öğretmen EÖ14, “*Öğrenci seviyelerine uygun olmayan kavramlar ve yazılı içerikler mevcuttur. Ayrıca öğrencilerin anlamakta güçlük çektiği ayet mealleri var. Bu yönlerden biraz daha açıklayıcı olsa öğrenciler açısından daha faydalı olacaktır.*” şeklinde açıklamada bulunmuştur.

Öğrenci etkinlikleri hakkında yönelttiğimiz soruya öğretmenlerin tamamı (n=15) eleştiriler getirip, öneriler sunmuşlardır. Bu konuyla ilgili KÖ4, “*Etkinlikler yetersiz, çok daha fazla olmalı. Çünkü öğrencilerin kitapla bağımlı güçlü tutan ve dersi zevkli hale getiren etkinliklerdir. Bundan dolayı yazılı içerik daha kısa tutulup alıştırmaya ve etkinlik çoğaltılmalı.*” şeklinde etkililiklerle ilgili eleştirisini ifade etmiştir. Bir başkası ise (KÖ5), “*Ders kitaplarında farklı türde etkinlikler olursa dersler daha verimli olur. Hali hazırda ezber tarzı etkinlikler çoğunlukta. Bu da bir yerden sonra keyif vermiyor, derse katılımı düşürüyor. Farklı türlerde etkinliklere yer verilmeli bence.*” şeklinde görüşünü belirterek, farklı türde etkinliklerin olmasını gerektiğini belirtmiştir.

Ünite sonu değerlendirme sorularıyla ilgili yöneltilen soruda öğretmenlerin bir kısmı (n=8) soruların hem çeşit hem sayı bakımından yeterli olduğunu dile getirirken, bir kısmı ise (n=7) değerlendirme sorularının çeşit yönünden yeterli fakat soru sayısı yönünden yetersiz olduğunu ifade etmişlerdir. Bu konuyla ilgili EÖ8, “*Sorular öğrencilere hitap ediyor. Farklı soru türlerine yer verilmiş. Ne fazla zor ne de basit tam orta seviyede. Severek çözüyorlar. Öğrencilerin dikkatini çekiyor. Bundan dolayı da değerlendirme sorularını başarılı buluyorum.*” şeklinde görüşünü belirtmiştir.

2.2. 6. Sınıf DKAB Ders Kitabına Yönelik Bulgular

Bu kısımda 6. sınıf DKAB ders kitabı öğretmen görüşleri çerçevesinde incelendi. Bu amaçla 16 öğretmen ile gerçekleştirilen mülakat görüşmelerine ilişkin veriler Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7: 6. Sınıf DKAB Ders Kitabına İlişkin Öğretmen Görüşleri

	B biçim	Görseller	Hazırlık çalışmaları	Yazılı içerik	Öğrenci etkinlikleri	Değerlendirme soruları
İyi	13	6	13	9	2	8
Geliştirilmeli	3	10	3	7	14	8

6. sınıf DKAB ders kitabının biçimsel özellikleriyle ilgili yöneltilen soruya öğretmenlerin büyük çoğunluğu (n=13) genel anlamda kitabın biçimsel yönünün iyi olduğunu, herhangi bir eksikliğin olmadığını dile getirirken, bir kısmı ise (n=3) kitabın biçimsel olarak eksiklerinin olduğunu savunmuşlardır. Bu konuyla ilgili EÖ13, “*Biçimsel olarak kitabın herhangi bir eksikliği olduğunu düşünmüyorum. Öğrencilere hitap ediyor. Geçen senelerle kıyasladığımda daha güzel ve kaliteli olduğu belli oluyor.*” şeklinde açıklamada bulunarak, kitabın biçimsel olarak iyi olduğunu belirtmiştir.

Ders kitabında geçen görsellere yönelik sorulara öğretmenlerin bir kısmı (n=6) ders kitabında kullanılan görsellerin yerinde ve yeterli olduğunu ifade ederken, bir kısmı ise (n=10) konuyla ilgili eleştirilerini dile getirmişlerdir. KÖ3-EÖ11-EÖ14 kodlu öğretmenler ise görsellerin çok klasik ve donuk kaldığını ve öğrencilerin dikkatini çekmede yetersiz olduğunu, öğrencilerin yaşlarına hitap edecek dikkat çekici görsellerin kullanılması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Ünite başı hazırlık çalışmaları ile ilgili sorulara öğretmenlerin çoğunluğu (n=13) genel anlamda olumlu görüş belirtirken, öğretmenlerin bir kısmı ise (n=3) hazırlık çalışmalarının eksik yönlerinin olduğunu savunmuşlardır. KÖ5-EÖ10 kodlu öğretmenler üniteye hazırlık çalışmalarındaki soruların tüm üniteyi kapsadığını, öğrencilerin seviyelerine uygun olduğunu, öğrencileri düşünmeye ve araştırmaya yönlendirdiğini ifade etmişlerdir. Bu konuda EÖ11, “*Hazırlık çalışmalarında geçen sorulardan öğrencilere internetten araştırılması istendiğinde öğrencilerin bu araştırmasını hangi sitelerden yapabileceği ile ilgili bilgi verilebilir. Örneğin İslam ansiklopedisi web sitesinde bu bilgiye ulaşabilirsiniz şeklinde bir yönlendirme yapılabilir ders kitaplarında.*” şeklinde bir öneride bulunmuştur.

Ders kitabının yazılı içeriği ile ilgili yöneltilen soruya öğretmenlerin yarısından fazlası (n=9) yazılı içeriği olumlu karşılayıp yeterli bulurken, diğer bir kısmı ise (n=7) yazılı içeriğe yönelik bazı eleştiriler dile getirmişlerdir. Bu konuyla ilgili EÖ13, “*Ders kitabındaki yazılı içerik konuları ayrıntılarıyla ele*

almış. Öğrencilerin anlayacağı bir dil de kullanılmıştır. Cümle yapıları öğrenci seviyelerine uygundur. Bunun için de herhangi bir eksiklik görmüyorum.” şeklinde düşüncesi belirtmiştir. Kitabın yazılı içeriğine ilişkin eleştiriler dile getiren (KÖ4-EÖ10) kodlu öğretmenler ise kitapta geçen metinlerin uzun olduğunu, konu içeriklerinde bazı yerlerde tekrara gidildiğini, bu tekrarlar yerine konunun pekişmesini sağlayacak ve öğrencilerin de dikkatini çekecek farklı etkinliklere yer verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

Öğrenci etkinliklerine yönelik sorulan soruya öğretmenlerin büyük çoğunluğu (n=14) etkinliklerin geliştirilmesi gerektiği görüşünü savunurken, az bir kısmı ise (n=2) öğrenci etkinliklerinin yeterli ve yerinde olduğunu ifade etmiştir. Bu konuda eleştirilerini dile getiren EÖ14, “Etkinliklerin geneli tabloları doldurmak yani yazmaya yöneliktir. Hâlbuki etkinlikler yaşa uygun olarak biraz daha oyuna yönelik ya da eğlenceli yapılsaydı öğrenciler öğrendiklerini daha keyifli öğrenip benimserlerdi.” şeklinde görüşlerini belirtmiştir. Bir başka öğretmende, “Bazı etkinlikler öğrenci seviyesinin ya altında ya da üstünde. Etkinlikler 6. sınıf öğrencisinin seviyesine uygun şekilde hazırlanmalı.” (KÖ1) şeklinde görüşünü ifade etmiştir.

Değerlendirme sorularına yönelik sorulan soruya öğretmenlerin yarısı (n=8) soruların üniteyi kapsayıcı nitelikte, öğrencilerin seviyesine uygun ve yeterli sayıda olduğunu ifade ederken, diğer yarısı (n=8) değerlendirme sorularının geliştirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Değerlendirme sorularına yönelik eleştirilerini dile getiren KÖ2-KÖ4-EÖ7-EÖ15, kodlu öğretmenler soruların hem sayı yönünden hem de soru çeşitliliği yönünden artırılması gerektiğini böylece kaynak kitaplara da ihtiyaç kalmayacağını ifade etmişlerdir.

2.3. 7. Sınıf DKAB Ders Kitabına Yönelik Bulgular

Bu kısımda 7. sınıf DKAB ders kitabı öğretmen görüşleri çerçevesinde incelendi. Bu amaçla 15 öğretmen ile gerçekleştirilen mülakat görüşmelerine ilişkin veriler Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8: 7. Sınıf DKAB Ders Kitabına İlişkin Öğretmen Görüşleri

	Bİçim	Görseller	Hazırlık çalışmaları	Yazılı içerik	Öğrenci etkinlikleri	Değerlendirme soruları
İyi	11	7	12	3	12	3
Geliştirilmeli	4	8	3	12	3	12

7. sınıf DKAB ders kitabının biçimsel yönüyle ilgili yöneltilen soruya öğretmenlerin büyük çoğunluğu (n=11) ders kitabının biçimsel özelliğinin genel olarak “iyi” olarak değerlendirirken, bir kısmı ise (n=4) kitabın biçimsel yönden eksiklerinin olduğunu savunmuştur.

Ders kitabında geçen görsellere yönelik sorulara öğretmenlerin yarıya yakını (n=8) görsellerin çeşitli açılardan eksik olduğunu ifade ederken, öğretmenlerin bazıları ise (n=7) görsellerin yeterli ve yerinde olduğunu dile getirmişlerdir. Bu konuda EÖ13 görüşünü şu şekilde ifade etmiştir.

Kitapta kullanılan görsellerin sayısında bütün ünitelerde dengeli bir dağılıma gidilmiş. Hâlbuki bazı ünitelerde görsellere fazla ihtiyaç duyulmazken bazılarında ise daha fazla görsele ihtiyaç duyuluyor. Örneğin hac ünitesi işlenirken görsellere çok ihtiyaç duyulurken Ahlaki davranışlar ünitesi işlenirken görsellere fazla ihtiyaç duyulmaz fakat bu ünite de etkinlikler daha ağırlıklı olmalı ki çocuğa kavratılması istenen ahlaki davranış daha kolay benimsetilebilsin.

Ünite başı hazırlık çalışmaları ile ilgili öğretmenlerin büyük çoğunluğu (n=12) genel anlamda olumlu görüş belirtirken, bir kısmı ise (n=3) hazırlık çalışmalarının eksik yönlerinin olduğunu savunmuşlardır. Bu konuyla ilgili KÖ4 eleştirilerini şu şekilde ifade etmiştir.

Üniteye hazırlık çalışmaları gayet iyi fakat 7. Sınıf öğrencilerinin seviyeleri göz önüne alındığında biraz basit kalabiliyor. Bundan dolayı soruların biraz daha kaliteli olması gerekir. Ayrıca bir ödevin internetten araştırılması istendiğinde araştırma ödevinin yapılabileceği web adresi de kitapta verilebilir. Böylece öğrenciler günümüzde büyük bir öneme sahip olan internetin faydalı olan web adreslerini de tanımış olup, bilgiye nasıl ulaşacağını da öğrenecek.

Yazılı içerikle ilgili yöneltilen soruda, öğretmenlerin büyük çoğunluğu (n=12) yazılı içeriğin çeşitli yönlerden (konuların anlaşılır olması, içeriğin öğrencilerin seviyesine uygun olması, örnek olay ve hikâyelere yer verilmesi) geliştirilmesi gerektiğini savunurken, bir kısmı ise (n=3) yazılı içerikle ilgili herhangi bir eksikliğin olmadığını dile getirmişlerdir. Bu konuyla ilgili EÖ15’in görüşü şu şekildedir:

Bütün ağır konuların 7. Sınıf din kültürü kitabında olduğunu düşünüyorum. Özellikle bazı konular çok ağır ve öğrencilerin seviyesini aşacak şekilde ele alınmış. Örneğin 7. Sınıfın son ünitesi olan “İslam düşüncesinde yorumlar” ünitesi 7. Sınıf öğrencilerinin seviyesini aşan bir ünite dir. Çoğu kere öğrenciler anlamakta güçlük çekmektedir. Bence

bu ünite 8. Sınıf ders kitabına alınsa öğrenciler açısından daha faydalı olacaktır diye düşünüyorum.

Öğrenci etkinlikleriyle ilgili sorulan soruya öğretmenlerin büyük çoğunluğu (n=12) ders kitabında geçen öğrenci etkinliklerinin yeterli olduğunu ve öğrencilere hitap ettiğini belirtirken, bir kısmı ise (n=3) öğrenci etkinliklerinin hem artırılması hem de geliştirilmesi gerektiği görüşünü ifade etmişlerdir.

Değerlendirme sorularına yönelik sorulan soruya öğretmenlerin bir kısmı (n=3) soruların üniteyi kapsayıcı nitelikte, öğrencilerin seviyesine uygun ve yeterli sayıda olduğunu belirtirken, büyük bir çoğunluğu ise (n=12) değerlendirme sorularının çeşitli açılardan (soru sayısı, soru çeşitleri, soru kalitesi) geliştirilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Bu konuyla ilgili EÖ11, “*Kitabın en sonuna değerlendirme sorularının cevapları mevcuttur. Bazen öğrenciler soruyu hiç okumadan cevap anahtarına bakıp soruyu çözüyor. Bunun için kitabın arkasındaki cevap anahtarının kaldırılması lazım. Bence cevap anahtarının olmaması öğrencileri daha fazla düşünmeye ve araştırmaya sevk edecektir.*” şeklinde görüşünü ifade ederken, KÖ1, “*Soru sayısını çok az buluyorum. Bundan dolayı da mecburen kaynak kitaplardan öğrencilere fotokopiden test çektiriyorum. Sonuçta öğrenciler 8. sınıfta bir sınava girecekler. Bir nevi onları bu sınava da hazırlıyoruz. Fakat kitapta geçen sorular çok az oluyor. Bundan dolayı değerlendirme sorularının hem sayısının artırılması hem de daha da çeşitlendirilmesi gerektiğini düşünüyorum.*” biçiminde düşüncesini açıklamıştır.

2.4. 8. Sınıf DKAB Ders Kitabına Yönelik Bulgular

Bu kısımda 8. sınıf DKAB ders kitabı öğretmen görüşleri çerçevesinde incelendi. Bu amaçla 17 öğretmen ile gerçekleştirilen mülakat görüşmeleri-ne ilişkin veriler Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9: 8. Sınıf DKAB Ders Kitabına İlişkin Öğretmen Görüşleri

	Biçim	Görseller	Hazırlık çalışmaları	Yazılı içerik	Öğrenci etkinlikleri	Değerlendirme soruları
İyi	13	8	14	13	5	6
Geliştirilmeli	4	9	3	4	12	11

8. sınıf DKAB ders kitabının biçimsel yönüyle ilgili yöneltilen soruya öğretmenlerin çoğunluğu (n=13) ders kitabının biçimsel özelliğinin genel olarak “iyi” olarak değerlendirirken, bir kısmı ise (n=4) kitabın biçimsel yönden eksiklerinin olduğunu savunmuştur. Bu konuyla ilgili KÖ3, “*Ders kitabı baskı ve biçim yönünden gayet iyi. Özenli bir şekilde hazırlanmış. Özellikle geçen senelere göre daha kaliteli ve geliştirilmiş olduğu belli oluyor. Öğrencilerin ilgi ve dikkatini çekme noktasında da gayet başarılı buluyorum.*” şeklinde görüşünü belirtmiştir.

Ders kitabında geçen görsellere yönelik sorulan soruya öğretmenlerin bir kısmı (n=8) ders kitabında kullanılan görsellerin yerinde ve yeterli olduğunu ifade ederken, bir kısmı ise (n=9) konuyla ilgili eleştirilerini dile getirmişlerdir. Konuya dair eleştirilerini dile getiren EÖ7-EÖ16 kodlu öğretmenler ise ders kitabında kullanılan görsellerin hem sayı yönünden hem de öğrencilerin dikkatini çekmesi yönünden yetersiz olduğunu ifade etmişlerdir. Ders kitabında kullanılan görsellerin öğrencinin ilgisini çekmesi noktasında güçlü olması gerektiğini bunun için de güncel resimlerden faydalanılması gerektiğini ifade etmişlerdir. EÖ15 kodlu öğretmen ise kitapta kullanılan görsellerin hem gündelik yaşamla bağlantılı olması gerektiği hem de kültürümüzü yansıtan görsellerden seçilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Örneğin kitapta aile ile ilgili kullanılan görsellerin çoğunda yabancı aile resimleri kullanılmıştır. Bunun yerine öğrencilerin içinde yaşadığı kültüre ait görseller kullanılsaydı öğrenciler açısından daha faydalı olabilir.

Ünite başı hazırlık çalışmaları ile ilgili yöneltilen soruya öğretmenlerin büyük çoğunluğu (n=14) genel anlamda olumlu görüş belirtirken, bir kısmı ise (n=3) eksik yönlerinin olduğunu savunmuşlardır.

Yazılı içerikle ilgili sorulan soruya öğretmenlerin çoğunluğu (n=13) yazılı içeriğin bazı yönlerden geliştirilmesi gerektiğini ifade ederken, bir kısım öğretmen ise (n=4) yazılı içerik yönünden herhangi bir eksikliğin olmadığını dile getirmişlerdir. Bu konuyla ilgili EÖ13, “*Yazılı içerik yönünden bazı yerlerde çok detaya inilmiştir. Gereksiz yere ayrıntıya girilmesi yerine konunun özünü anlatacak metinlere yer verilmesi gerekir. Ayrıca bazı ağır ve detay isteyen konu ve ünitelerin (zekât ve hac gibi) ortaokulda değil de ileriki senelerde verilmesi gerektiğini düşünüyorum.*” şeklinde görüş belirtmiştir.

Öğrenci etkinlikleriyle ilgili sorulan soruya öğretmenlerin çoğunluğu (n=12) ders kitabında geçen öğrenci etkinliklerinin çeşitli açılardan geliştirilmesi gerektiği görüşünü savunurken, bir kısmı ise (n=5) öğrenci etkinliklerinin yeterli, öğrenci seviyelerine uygun ve faydalı olduğunu ifade etmiştir. Bu konuda EÖ15, “*Öğrenci etkinliklerinin daha kaliteli hale getirilmesi gerekir. 8. sınıf öğrencileri için çok yetersiz kalıyor. Etkinlikler öğrenci-*

ler tarafından çok basit bir şekilde çözülebildiğinden öğrencinin de dikkatini bir yerden sonra çekmiyor. Bundan dolayı etkinlikler öğrencilerin üzerinde düşünecekleri, çabalayacakları şekilde hazırlanması gerekir.” şeklinde görüş belirterek, etkinliklerin 8. sınıf için yetersiz kaldığını ifade etmiştir.

Değerlendirme sorularına yönelik sorulan soruya öğretmenlerden bazıları (n=6) soruların üniteyi kapsayıcı nitelikte, öğrencilerin seviyesine uygun ve yeterli sayıda olduğunu söylerken, bir kısmı ise (n=11) değerlendirme sorularının çeşitli açılardan (soru sayısı, soru çeşitleri, soru kalitesi) geliştirilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Bu konuyla ilgili KÖ2, “Lgs sınavını düşündüğümüzde 8. Sınıf ders kitabında geçen değerlendirme sorularının öğrenciler açısından çok basit kaldığını düşünüyorum. Soruların daha kaliteli hale getirilmesi gerekir. Ünite sonu değerlendirme sorularının MEB’in yayınladığı örnek sorular düzeyinde olması gerektiğini düşünüyorum.” şeklinde görüş belirterek, değerlendirme sorularının basit olduğuna dikkat çekmiştir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu araştırma, yenilenen DKAB programları çerçevesinde hazırlanan ortaokul ders kitaplarıyla ilgili öğretmenlerin görüşlerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Bu konuda doğrudan nitel araştırmanın kullanılarak yapıldığı bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle çalışmanın sonuçları, konuyla ilgili alan yazındaki eserler ve farklı çalışmalarla tartışılmıştır.

Araştırmada, DKAB öğretmenlerinin ders kitaplarının biçimsel özellikleriyle ilgili çok az öğretmen eleştiride bulunurken, öğretmenlerin genel anlamda kitapların biçimsel özelliklerini iyi buldukları anlaşılmaktadır. Bu konuyla ilgili 8. sınıf öğretmeni “...özellikle geçen senelere göre daha kaliteli ve geliştirilmiş olduğu belli oluyor.” şeklinde görüşünü ifade ederek, önceki yıllara göre kitapların biçimsel özelliklerinin daha iyi olduğunu belirtmiştir. Bu konuyla ilgili ele alınan çalışmalarda da kitapların biçimsel özelliklerinin, kitap okuyucularının üzerinde olumlu ya da olumsuz etkiler bıraktığı ifade edilmiştir. Örneğin; kitabın yazı puntoları, kitapta geçen şekiller, resimler, kitabın açıklayıcı bilgiler içermesi ya da okuyucunun kitap içinde bulmak istediği konu veya dizin hakkında ayrıntılı bilgiler vermesi, kitap okumayı ve anlamayı etkileyen önemli özelliklerdir. Kitapların biçimsel özellikleri bir kitabın dikkat çekmesini ve tercih edilmesini etkilerken, aynı zamanda okuma esnasında okuyucuya bazı olumlu veya olumsuz deneyimler yaşatabilmektedir.¹⁸

¹⁸ Metin Arğan vd., “Kitaplara İlişkin Biçimsel Özelliklerin Okuyucu Tutumları Üzerine Etkisi”, *Bilgi Dünyası Dergisi* 9/1 (2008), 184.

Kitapların görselleriyle ilgili çalışma grubundaki öğretmenlerin (5-8 sınıf) çoğunluğu, görsellerin geliştirilmesi noktasında görüş belirtmişlerdir. Bu noktada görüş belirten öğretmenlerin, görsellerin öğrencilerin dikkatini çekebilmek için güncel olması gerektiğini, öğrenci seviyesine hitap etmesini, konulara göre görsellerin artırılmasını, görsellerin dengeli dağılım yerine konuya göre dağılım göstermesi gerektiğini, öğrencilerin kültürel çevrelerin yansıtan görsellerin seçilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Nitekim bu konu ile ilgili ele alınan bir çalışmada¹⁹ görsellerin de metnin sahip olduğu gibi, ayrı bir anlatım diline sahip olduğu ifade edilmiştir. Bir başka ifadeyle resimsel anlatımlar, metinde geçeni ortaya koymanın ötesinde, metnin ana düşüncesiyle örtüşen ama bununla birlikte yeni ayrıntılara da sahip yeni bir konumda olduğu açıklanmıştır.

Kitaplarda yer alan hazırlık çalışmalarıyla ilgili öğretmenlerin çoğunluğunun olumlu görüş belirttikleri görülmüştür. Bu konuda bir kısım öğretmenler ise, farklı soru tarzlarına yer verilmesi gerektiğini, internetten araştırılması istenen ödevlere ilişkin sitelerin önerilmesi gerektiğine dikkat çekmiştir. Bu konuyla ilgili yapılan bir araştırmada öğrencilerin bilgi arama aracı olarak interneti yoğun olarak kullandıkları görülmüştür. Ancak diğer yandan internet ortamındaki özellikle bedelsiz olarak sunulan bilginin güvenilirliği ve sağlamlığı konusunda şüphe içindedirler. Gözden kaçırılmamalıdır ki çok sayıdaki dağınık, çelişkili ve bütünsellikten yoksun bilgi karşısında bireyin birikimini düzenlemesi için harcadığı zaman ve çaba gün geçtikçe artmaktadır. Doğru ve güncel bilgiye en kısa sürede erişimin sağlanabilmesi, bireylerin bilgiye erişim konusunda eğitilmesi ve bilgilendirilmesi ile mümkündür.²⁰ Dolayısıyla din gibi bir konuda bir çok hurafe ve batıl inancın dolaştığı internet ortamında, sahipsiz bilgileri içeren sitelerin öğrenciye tavsiye edilmesi önemlidir.

Kitapların yazılı içerikleriyle ilgili sonuçlara bakıldığında, 5. sınıf ve 7. sınıfla ilgili çalışma grubundaki öğretmenlerin çoğunluğunun yazılı içeriklerinin geliştirilmesi gerektiği noktasında fikir belirttikleri görülmektedir. 5. Sınıf öğretmenleri, “metinlerin bazılarının uzun olduğu, bazı yerlerin tekrar edilmesinin öğrencileri sıktığı, bazı ayetlerin anlamlarının anlaşılır verilmemesi” ifade ederken, 7. sınıf öğretmenleri, içeriğin öğrencilerin seviyelerine uygun olarak hazırlanmadığını, bazı konularda gereksiz bilgiye yer verildiğini belirtmişlerdir. Nitekim bu konu ile ilgili ele alınan çalışmalarda da öğrenme-öğretme durumlarında öğrenciye verilen bilgilerin, ör-

¹⁹ Cem Kara, “Çocuk Kitabı Seçiminde Resimlerle İlgili Olarak Ebeveynin Dikkat Etmesi Gereken Başlıca Unsurlar”, *Bilimleri Dergisi* 1/1 (2012), 224-232.

²⁰ Ridvan Kozak-Medet Yolal, “Bilgiye Erişim Aracı Olarak Öğrencilerin İnternete Yaklaşımı”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 20 (2008), 126.

nekler ve yapılan etkinliklerin öğrencinin gerçek yaşamda karşılaşılabileceği durumlardan seçilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Öğretim programlarının, yaşamın gerektirdiği bilgi, beceri ve yeteneklerle öğrencileri donatması gerektiği, öğrenme-öğretme ortamları gerçek yaşamdan kopuk ve yapay olmadan, hayata yakın, öğrencinin yaşamla ilişki kurabildiği ortamlar oluşturulması gerektiği ifade edilmiştir.²¹

Öğrenci etkinlikleriyle ilgili bulgulara bakıldığında, 7. sınıf öğretmenleri hariç, diğer sınıflardaki öğretmenlerin büyük çoğunluğu hatta 5. Sınıfın çalışma grubunda yer alan bütün öğretmenlerin, etkinliklerinin geliştirilmesi gerektiğine dikkat çekmişlerdir. 5. Sınıf öğretmenleri, öğrenci etkinliklerinin az olduğu, var olanların önemli bir kısmının ezbere dayandığı noktasında eleştiride bulunmuşlardır.

Değerlendirme sorularıyla ilgili sonuçlara bakıldığında, çalışma grubunda yer alan öğretmenlerin çoğunluğu kitaplardaki değerlendirme sorularının geliştirilmesi gerektiği noktasında görüş belirtmişlerdir. Bu konuda öğretmenler, soruların az olduğu, soruların çoğunun bilgiye dayandığı, bazı soruların basit olduğunu (7. Sınıf) belirtmiştir. Bu konu ile ilgili ele alınan bir çalışmada ilkökul ve ortaokul DKAB öğretmenlerinin çoğunluğunun bazı alternatif ölçme ve değerlendirme tekniklerini kullandıkları görülmüştür. DKAB öğretmenlerinin en fazla yararlandığı alternatif ölçme ve değerlendirme tekniklerinin açık uçlu soru tekniği (%94.5), sözlü sunum tekniği (% 81), kavram haritası tekniği (%81) ve proje görevi tekniği olduğu görülmüştür (%73). Bunu gözlem tekniği (% 72), performans görevi tekniği (%64), öz ve akran değerlendirme tekniği (%35), öğrenci ürün dosyası tekniği (%21), dereceli puanlama anahtarı tekniği (%17), tanılayıcı dallanmış ağaç değerlendirme tekniği (%16.5), yapılandırılmış grid değerlendirme tekniği (%11) gibi ölçme değerlendirme teknikleri takip ettiği görülmüştür.²² Bu bulgular birlikte değerlendirildiğinde DKAB öğretmenlerinin güncel ölçme araçlarını sınıf düzeyinde kullanma becerilerini artıracak hizmet içi programların yapılmasının faydalı olacağı söylenebilir. Bu konuyla ilgili özellikle 8. Sınıf öğretmenleri, kitapta yer alan değerlendirme sorularının öğrencilerin girecekleri sınavlara göre basit ve yetersiz olduğunu vurgulamışlardır. Bu konuyla ilgili yapılan çalışmalarda da LGS'ye hazırlanan öğrenciler ders kitaplarının yetersiz olmasından kaynaklanan nedenlerle, öğretmenler tarafından ek kaynaklara yönlendirilebildiği ifade edilmektedir. Ders kitaplarının yeterince uygulamaya yer vermemesi, soru çeşitliliğinin az olması, LGS'de sorulan sorular ile yeterince uygunluk

²¹ Murat Gökalp, *Öğretim İlke ve Yöntemleri* (Ankara: Pegem Akademi, 2019), 10.

²² Pervin Karbeyaz, "DKAB Öğretmenlerinin Alternatif Ölçme Değerlendirme Tekniklerini Kullanma Düzeyi", *Sosyal Bilimler Dergisi* 8/16 (2018), 223.

göstermemesi gibi nedenlerden dolayı tercih edilmeme ya da ek kaynağa ihtiyaç duyma gereksinimi ortaya çıkabilmektedir.²³

Araştırmanın sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde, araştırmaya katılan öğretmenlerin ortaokul DKAB ders kitaplarının biçimsel ve hazırlık çalışmalarıyla ilgili olumlu görüş belirtirken, görseller, yazılı içerik, öğrenci etkinlikleri ve değerlendirme sorularıyla ilgili eksiklerin olduğunu ifade etmişlerdir.

KAYNAKÇA

- Argan, Metin vd. “Kitaplara İlişkin Biçimsel Özelliklerin Okuyucu Tutumları Üzerine Etkisi”. *Bilgi Dünyası Dergisi* 9/1 (2008), 179-206.
- Avcı, Sedat. *Ortaöğretim DKAB Öğretim Programına Yönelik Öğretmen Görüşleri*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Baştürk, Mehmet. “Ders Kitaplarının Tarihçesi. *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*”. ed. Özcan Demirel- Kasım Kiroğlu. 13-33. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2008.
- Bozkurt, Arzu. *Ortaokul (5 ve 8. Sınıf) Öğrencilerinin DKAB Dersine Karşı Görüşlerinin Değerlendirilmesi*. Kilis: 7 Aralık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans tezi, 2018.
- Büyüköztürk, Şener vd.. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2012.
- Demirel, Özcan-Kiroğlu, Kasım. “Eğitim ve Ders Kitapları”. *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*. ed. Özcan Demirel- Kasım Kiroğlu. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2008.
- Ertürk, Selahattin. *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara, Edge Akademi, 6. Basım, 2013.
- Gökalp, Murat. *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi, 4. Baskı, 2019.
- Gündüz, Mehmet Sait. *Şafii DKAB Öğretmenleri Açısından İDKAB Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi (Batman ili örneği)*. Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013.
- Kara, Cem. “Çocuk Kitabı Seçiminde Resimlemelerle İlgili Olarak Ebeveynin Dikkat Etmesi Gereken Başlıca Unsurlar”. *Yaşam Bilimleri Dergisi* 1/1 (2012), 224-232.
- Karasar, Niyazi. *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel yayınları, 28. Baskı, 2015.

²³ Ebru Korkmaz, vd., “Ortaokul Matematik Ders Kitaplarının Matematik Öğretmenleri Tarafından Değerlendirilmesi”, *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi* 18 (2020), 119.

- Karbeyaz, Pervin. DKAB Öğretmenlerinin Alternatif Ölçme Değerlendirme Tekniklerini Kullanma Düzeyi. *Sosyal Bilimler Dergisi*. 8/16 (2018), 201-225.
- Kılıç, Durmuş. “Ders Kitabının Öğretimdeki Yeri”. *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*. ed. Özcan Demirel- Kasım Kiroğlu. 38-53. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2008.
- Korkmaz, Ebru vd. “Ortaokul Matematik Ders Kitaplarının Matematik Öğretmenleri Tarafından Değerlendirilmesi”. *Avrupa Bilim Ve Teknoloji Dergisi* 18 (2020), 118-128.
- Kozak, Rıdvan-Yolal, Medet. “Bilgiye Erişim Aracı Olarak Öğrencilerin İnternete Yaklaşımı”. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 20 (2008), 115-128.
- Sarıca, Halil İbrahim. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. Tokat: Gaziosman Paşa Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Seven, Serdal. *İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Hakkında Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri*. Manisa: Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2001.
- Şahin, Kamil. *İDKAB Ders ve Öğretmen Kılavuz Kitaplarının Ders Kitabı İnceleme Kriterlerine Değerlendirilmesi*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans tezi, 2010.
- Şara, Vehbi. *Güncellenen Sosyal Bilgiler Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*. Ağrı: İbrahim Çeçen Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Tosun, Cemal vd. *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 4-8*. (1.Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 1. Baskı, 2001.
- Turhan, Gökhan. *İDKAB Ders Etkinliklerinin Öğretmenlere Göre Değerlendirilmesi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans tezi, 2009.
- Tutmaz, Abdulkerim. *Ortaokul DKAB Ders Kitaplarının Öğrencilerin Gelişim Düzeylerine Uygunluğu (5. ve 8. Sınıflar)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Uzuner, Mustafa Necati. 5. Sınıf Fen Bilimleri Dersi Fen ve Mühendislik Uygulamaları Ünitesinin Öğretmen Görüşleri Açısından Değerlendirilmesi. Samsun: 19 Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Yıldırım, Ali- Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin yayıncılık, 10. Baskı, 2016.